

ТРИДЕНЬК - REVUE HEPTDOMADAIRE
UKRAINIENNE - **TRIDEN**

Число 4 (160), рік вид. V. 20 січня 1929 р.

Ціна 2 ₴р. (Prix 2 fr.)

Париж, неділя, 20 січня 1929 р.

Наведені в цьому числі документи та пояснення до них докладніше знайомлять з перебігом справи про оборону правного становища нашої еміграції перед Лігою Націй та сучасним становищем цього питання на міжнародньому ґрунті.

Заходи уряду Української Народньої Республіки до вияснення правного становища наших емігрантів в різних країнах та признання за ними права zostавитися на чужині самими собою — українцями зустріли свого часу живий відгук та підтримку в найголовніших осередках організованого еміграційного життя. Проф. Ол. Шульгинові, на якого було покладено цю справу і на якого вже його становище Голови Дипломатичної Місії УНР в Парижі накладало обов'язки дбати про оборону потреб українських емігрантів, дала уповноваження представляти їх інтереси перед Високим Комісаріятом Ліги Націй ціла низка союзів чи організацій нашої еміграції в різних країнах Європи, тай не тільки Європи. Париж, Варшава, Прага, Букарешт, Царьгород, Харбін — вислали йому свої повновластя.

Справу поставлено на порядок денний. Нею мусіла зайнятися Рада Ліги Націй. Звісно, на шляху до її розршення ще багато перешкод; силу ще всяких перетик ставлять і намагатимуться далі ставити, використовуючи свої давні зв'язки в міжнародніх колах, наші вороги. Багато ще перед нами зусиль і праці.

Та сьогодні, порівнюючи з недавнім минулим, знаходимося ми в ліпшому становищі. По-перше, до цього питання — питання нашої національної гідности — притягнуто вже світову увагу, над ним спинаються, його розважають в таких авторитетних інституціях, як Рада Ліги Націй, як Високий Комісаріят в справах біженців. По-друге, ми

нарешті спромоглися на те, брак чого так давався нам у знаки: маємо своє представництво в відповідних органах у Женеві.

Та тепер на саму еміграцію спадає завдання — всіми способами допомогти вирішенню цього питання.

Ми чули про заходи, коло яких береться в цьому напрямку Генеральна Рада Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції, закликаючи громади взяти діяльну участь в обороні свого права на власне ім'я ухвалою відповідних резолюцій та петиціями колективними до Ліги Націй.

Хочемо сподіватися, що ініціатива Генеральної Ради у Франції знайде прихильний і діяльний відгук в центрах скупчення нашої еміграції в інших державах. Слово за еміграцією.

Це справа спільна для нас усіх. Обов'язок осередків її організувати, а кожного з громадян — підтримати.

Даючи сьогодні змогу ширшим колам нашої еміграції ознайомитися з обороною її національних інтересів в Лізі Націй, мусимо визнати, що зроблено те, що було в спроможності. Робитиметься і далі. Але перед нами поважне завдання і трудна праця. Звідусіль резолюції і тисячі підписів повинні підсилити роботу нашого представництва перед Лігою Націй та підкреслити однодушно, що в обороні свого права на власне ім'я наша еміграція єдина.

Літературні спостереження.

VII

Васильченко.

Минулого року на Наддніпрянщині видано повну збірку творів Васильченка в 4-х томах. Важливою хвилюючою рисою цього видання є те, що тільки для деяких оповідань зазначено дату написання, а для більшості — ні. В наших умогах ця відомість може мати поважне значіння для оцінки авторів, що почали писати ще до большевизму.

Найраніша із зазначених дат — 1910 рік. З цього року мабуть і почав Васильченко працювати в літературі. Ще за військових часів у Києві було видано один том його творів, який відразу звернув увагу українського громадянства та викликав надії на молодого автора. Оповідання, в ньому уміщені, ввійшли і в склад нового видання. Усі вони були не великі, теми їх прості, буденні; тенденція, і то нескладна, помічається тільки в небагатьох з них, і зацікавлення творами Васильченка викликалося не їхньою тенденцією, не думками автора, а яскравим змальованням побуту, життя та настроїв дієвих осіб. Усі оповідан-

ня були з життя селян та сільської півінтелігенції, часто з життя селянських дітей. Ті самі прикмети і той самий зміст залишається і в новіших творах Васильченка.

Творчість Васильченка визначається глибоким та уважним знанням сільського життя, хистом яскраво його змалювати, блискучою, багатою, суто-народною мовою, справжньою розкішшю фарб, що підкреслюють найдрібніші риси і людей і природи, лагідним, не злостивим юмором. Але треба зробити де-які застереження. Васильченко знає так близько сільське життя до-більшевицьке; зміни, утворені в ньому большевицькою окупацією, не так відомі авторові, де-що залишається навіть ним не поміченим і в останніх його оповіданнях трапляються уступи, що нагадують колишнє сільське життя, а для сучасного не цілком вірні. З другого боку, життя інших верств людности, oprіч селян та сільської півінтелігенції, і загалом було чуже Васильченкові, цього життя він сливе не зачіпає, а коли це доводиться, — малюнок виходить бліднішим.

По змісту творчість Васи́льченка іде шляхом старих письменників-народників — Нечуя-Левицького та Мирного і перейнята, як і у них, може тільки трохи менше, перебільшеною ідеалізацією. Але разом у Васильченка бачимо і де-що нового і не тільки в тому, що він подає образи інших боків народнього життя і в умогах, які вже встигли одмінитися од часів згаданих письменників, але і в самім способі описування та викладу. Першою такою новою прикметою його творів є стислість. Старі письменники, а особливо Нечуй, збирали в свої твори поруч безліч подробиць зовсім однозначних, часто одхилялися од головних завдань своєї теорії, кидалися в етнографію і цілі низки сторінок заповнювали описами розглядин, сгатавання, весілля та інших таких побутових картин, що в подробицях зрештаментовані звичаєм, а через те особності окремих людей в них і не можуть виявлятися. Васильченко навпаки пише стисло, обминає зайве, що не стосується до головного завдання твору, обминає накопичення однозначних подій та епізодів і через те його оповідання справляють живіше вражіння. Отже, обробляючи теми, близькі до тем наших старих письменників-народників, будучи по настрою їх послідовником, Васильченко в формі і в способі малювання робить значний крок наперед і являє очевидний поступ в порівнянні з ними.

Так само треба признати у нього і поступ в мові: вона гнучкіша, яскравіша, багатша і лексично, і в формах вислову. Мова його дуже багата образами, порівняннями, більш вироблена і цим наближається до мови письменників докологіння 80-х років (Коцюбинський, Кримський), а відрізняється від неї більшою близькістю до мови народньої. Та не зважаючи на цю близькість, порівняння та образи, уживані Васильченком, не стають трафаретними. Він пише так, як міг би сказати талановитий селянин, якого природа обдарувала хистом красномовства, а не так, як говорять селянський загаль, уживаючи не свої власні, а загально серед селян поширені, так би могли модні на селі, образи та порівняння, які від постійного загального уживання стали трафаретними.

З фікльним знанням сільського життя і селян сполучається у

Васильченка так само особливе замишування ними, надзвичайно тепле почуття, що нагадує почуття сина до матері; те-ж почуття в нього і до природи України, до її особливостей і краси, які він так відчуває і так зміє освітити. Це почуття примушує Васильченка обминати те, що є недоброго в селянстві, не спиняє його уваги на типах та вчинках недобрих, тим гаче злочинних і надає його творам трохи ідеалізований характер. Наслідком цього типи лихих пюдей, які зрідка таки трапляються у Василенка, вимагьовуються у нього (от як в оповіданню «Відьма») значно слабше од типів позитивних, противно тому, як буває звичайно у інших авторів. Коли ж Васильченко описує якісь дрібні провини чи хиби своїх героїв (напр., у оповіданні «В хуртогину» т. I або хитрування баби Хорошунки в п'есі «У жнива» т. III) робить він це з таким лагідним всевибачаючим юмором, в якому так і світиться мов лубування материне пустобанням улюблених дітей.

Не вражаючи на де-яку ідеалізацію, оповідання Васильченка є цінним і багатим джерелом для зрозуміння села і селянства, принаймні його кращих елементів, бо, здається, ніхто з наших письменників ще не стояв так близько до селянського життя і не бачив його день-у-день в буденних обставинах при усяких випадках та відносинах життєвих.

Більшість творів Васильченка — побутові малюнки або образки психологічних настроїв простих та нескладних, та за те виписує він їхні найтонші деталі і викричає найгірші джереза тих настроїв. Але твори його не є ідейною белетристикою, жаден з них не викличе у читачів якоїсь ширшої суспільної чи хоч психологічної ідеї. Хоч не можна сказати, щоб у Васильченка не було нахилу до творчості цього гатунку; де-кільки з його оповідань навіть виразно тенденційні та ці оповідання в його як раз найслабші, тенденція в них переважає і поверххова і неглибока, найчастіше вона не випливає з подій та відносин, переказаних в оповіданні, а висловлюється автором хоч од себе, хоч словами героїв. Іноді для перегадення своєї ідеї Васильченко вдається в фантастику, накопичує фантастичні образи. Ті образи стоєплуються до кінця, іноді вони не тільки не вияснюють, а ще заважають зрозуміти думку автора. Такі — «Під святий гомін» і «Чорні маки». Не кажучи вже про окремі уступи, які здаються зовсім не до речі вплетеними, у фантазії «Під святий гомін» тяжко навіть розібрати, за кого мова в більшій її частині, чи за того офіцера, якого мордують страшні сні, чи за того юнака, що вважається йому, ніби сидить під церквою та рухається, як заводна лялька.

Такий виклад справляє вражіння, що письменник не обміркував, не з'ясував собі ідеї, якою захопився, що тільки хвилеві, розшарпані, не перевірені думкою, почуття продиктували авторові той твір.

Поверховість думки, брак критичного думання, невиробленість світогляду, властиві Васильченкові, є хибою його творчості, як лагідний гуманний настрій і глибоке знання народнього життя єсть її великою вартістю. Брак критичного думання заважає Васильченкові побачити та зрозуміти і те, як саме впливає большевицький лад на селян та селянське життя. Тільки через це і міг Васильченко словами Кирила в оповіданню «Олив'яний перстень» так розважати Оксану:

«Не журись, сестро, того, що було, вже, мабуть, не буде. Почаю розвиднюватися, — буде день». І це тоді, коли на Україні, де раніше ніколи не було голоду, не що давно був один, а це наблизжається і другий голод, коли скрізь встають повстання та терор проти наласників.

А в оповіданню «Авіаційний гурток» (т. 4) Васильченко гистуає із хвалою совітській школі та доброму впливу совітського гаду на розвиток селянства. От тільки кумедне вгрунтовання цього гімна совітській школі. Уся річ в тому, що вчитель намогив школярів зробити гуртом аероплана, само собою не справжнього, а цяцьку по моделі аероплану, яка рухається не мотором, а закрученою гумою (ст. 12¹), що, розкручуючися, рухає пропелер. Таких аеропланів можна досхочу купити і не дорого в кожній крамниці цяцьок. Школяри востузилися з нею більше місяця, а з приводу того, що така цяцька школярського виробу трохи підлетіла, бо вшегиги впорядили, як звичайно в них, бутафорію: вислаги в село з Києва справжнього аероплана, літун сказав селянам промову та понаставляв прапорчичів з написом: «Хай живе авіація», «підтримуйте нашу повітряну флоту», «всі на допомогу авіації» (ст. 122), а Васильченко не розібрав, що то бутафорія тай собі зняв бучу, зігнав, правом автора, на те диво все село, примусив хгигюгатися та захоплюватися (самі може б ще прийдуть, а захоплюватися, як автор, певно не схотіли би).

З усього того, читач мусить переконатися, що совітська школа дуже добра, прищеплює учням жадобу до знання, розвиває в них волю, розум та працьовитість, а совітська агітація чидіймає розвиток і дорослих селян. Та кожен, хто знає совітську дійсність, знає і їхню справжню ціну, а коли Васильченко, живучи на Україні, її не знає та захоплюється большевицькою рекламою, це тільки через те, що не вміє критично оцінювати факти.

Чи ж не дивна річ, справді, що письменник, який мусів би навчати людність, напразляти та виховувати її погляди, живучи з нею в одних обставинах, не бачить і не розуміє й того, що вже побачила та зрозуміла сама людність, і замість того, щоб словом своїм обороняти її та закликати до опору насильству, ще прикрашує та вихваляє діяльність насильницької влади? Література, ставши на такий шлях, перестав бути корисним та впливовим чинником громадського життя, а Васильченко в останніх своїх оповіданнях саме збивається на цей шлях. Він не тільки не згадує в них про ті, утворені совітським гадом, біди селянського життя, які хоч почасти викривають інші сучасні, совітські таки, письменники, а ще і завіряє, що, мовляв, «здається, розвиднюється».

Усе, написане Васильченком, перейняте таким щирим та теплим почуттям, що в зазначеному відношенню його до большевиків я не припускаю ніяких недобрих несовісних мотивів; винні в ньому той брак критичного аналізу та не виробленість світогляду, за які вже була мова. В сполученню з невиразними та неосвідомленими добрими бажаннями вони в такій мірі затьмарили думку Васильченка, що він дав себе оманили большевицькими казками та досі не зрозумів того, що давно зрозуміло селянство, хоч менше освічене та реально думаюче. Винна,

може, ще лагідність нашого автора, риса дуже мила в пригатніх відносінах, не осудна до певної міри і в справах громадських у нормальних умовах, але тяжко шкідлива в умовах сучасних у відношенню до большевиків.

Той самий брак критичного думання помічається у Васильченка і в психологічному аналізі. Оскільки глибоко та яскраво освітлює він почуття та настрої дітей та людей нескладної вдачі в звичайних відносінах звичайного життя, остільки стає безпорадно здивований, коли здибується з складнішою психологією, в складніших, не що-денних стосунках людських.

В оповіданні «Петруня» (т. II) Наталя, вихованка і, здається, родичка багатій княгині, кохається з конторщиком економії з селян — Яковом. Коли княгиня про те дізналася, звільняє Якова з роботи та переслідує його, а Наталю примушує зректися кохання. Але Наталя кохає і далі — «сумна.... сновига по саду і побіля саду що-ночі, як узоріе небо, кого дожидає?... Однієї ночі здибує вона Якова, кидається до нього з почуттям любови, але, почувши від нього, що він підпав княгиню та побачивши, як схоплюється пожежа, раптом його зненавиджує... «У Наталі роздулися несподівано ніздрі, в очах промайнуло щось хиже. Раптом хопила обіруч Якова за шию... пригорнула, притулила до грудей, закричала скільки бужь сили: рятуйте, рятуйте».

Найприродніше пояснити цю подію було б тим, що є люде, як в цім випадку Наталя, яким всяке злочинство в такій мірі огідне, що винищує з серця такої людини кохання до злочинця, якого кохала вона, вважаючи його кращим. Безперечно більшість людей в подібному випадку не стали б допомагати викриттю та арешту свого колишнього коханця та ще, як він сам розказав їй про свій злочин. Але ж особливо пристрасна вдача Наталі, якою її малює весь час Васильченко, могла штовхнути її і на такий вчинок. В неї могла б вибухнути раптом гостра ненависть до коханця-злочинця саме за те, що кохала його, за те, що далі не може його кохати, бо він не той, за кого вважала його, і ще саме за те, що він не той.

Та Васильченко не хоче такого пояснення, йому радше хотілося б, щоб Наталя зрадила Якова з скарєдних грошевих мотивів. Васильченко навіть натякає на таке пояснення, він підкрєслює, що «Наталя вернула собі княгиніну гаску», що княгиня доручила їй усе господарство і молода господиня поводить ся суворо з робітниками та службовцями. Подає ще Васильченко одну подію, зрозуміти яку з його опису не можна, а він не дає жадних пояснєнь: негдогзі перед підпалом Яків одержав записку від Наталі, якою вона викликала його на побачення у ліс, а в лісі управитель нацькуєвав його собаками. Васильченко так і не пояснює, чи записка буга підроблена, чи таки її писала Наталя, а, як-що писала її вона, то чи назмисне на те, щоб Якова нацькували, чи, може, той, хто передавав записку, попередю показав її княгині або управителєві?

Такий переказ цієї події не може окреслювати Наталіної вдачі, але може викликати підозріння, що вона у відносінах до Якова і тоді

вже керувалася не ширими, а особистими не добрими мотивами та хотіла заподіяти йому щось лихе.

Але у Васильченка це тільки несвідомий обережний натяк і, зробивши його, він не зважився зробити відповідного висновку щодо Наталі та її вчинку, бо такий висновок не відповідав би усій Наталіній вдачі, якою малював її сам Васильченко протягом усього оповідання, не відповідав би він і тому, що, як свідчать сам автор, вона таки кохала Якова аж до тієї хвилини, коли дізналася про його злочин. Так і залишив Васильченко не з'ясованими і зазначену подію, і вдачу Наталі, а тим часом ці складні психологічні переживання гарті були б детального освітлення та з'ясування. Та на це у автора не вистало сил.

Давній.

Нові аграрні програми європейських соціалістичних партій.

До війни соціалістичні партії різно ставилися до земельного питання, в залежності від основних принципів партійної доктрини, але розрішення цього питання бачили в одному: в соціалізації (націоналізації) землі, себ-то в переміні власника землі, в експропріації землі у приватних власників та в передачі її у власність держави чи громадянства. Соціал-демократична партія не визнавала зовсім окремого земельного питання. З погляду правовірного марксизму процес соціалістичної революції буде однакоий як в промисловості, так і в сільському господарстві: капіталістичний процес в сільському господарстві через технічну вигоду великих підприємств над малими знищить дрібного земельного власника, зжене селянство з землі та поверне його у про старіят. Отже рішення земельного питання, як і в промисловості, буде складатися з експропріації землі земельних капіталістів та з передачі її суспільству, але з захованням останньої капіталістичної форми великогосподарської продукції. Вірючи, що соціалістична революція настане, як необхідний логічний наслідок капіталістичного процесу, правовірні марксисты несприятливо ставилися до селянської дрібної земельної власности, яка стояла на дорозі та затягала процес капіталізації сільського господарства. Соціалістичні партії народницького типу (соц.-рев.), навпаки, признавали оригінальність селянського господарства і життєздатність селян, які далеко успішніше можуть конкурувати з великовласницькою продукцією, ніж то думали марксисты. Виходячи з ідеалу абстрактної рівности, соціалісти-народники бачили рішення земельного питання в наділенні селян землею в тимчасове користування по урівнюючій трудовій нормі. Соціалізацію землі вони розуміли, як відібрання землі у приватних власників без викупа, виключення її з торговельного обороту та передача в загальнонародну власність.

Як соціал-демократи, так і соціялісти-народники визнавали, що переміна суб'єкта власності при соціялізації землі не буде вимагати довгого часу та буде dokonана постановою влади про етаріату чи трудового народу. В цьому відчувався революційний характер їхніх аграрних програмів, але про те, як буде далі з соціалізованою землею, які міри треба прийняти для розвою сільського господарства і т. и.,—на цьому партії не спинялись. Треба ще зазначити, що соціалістичні партії розршували земельне питання з чисто класової точки погляду: соціалізація мислилася не тільки, як акт, що має настати в результаті перемоги одного класу, але як заміна всіх класів одним класом-переможцем (пролетаріатом чи трудовим народом). Нарешті, обидві партії цілком послідовно не визнавали жодної дрібної земельної власності та вважали за соціально несправедливість будь-який викуп чи відшкодування за відібрані приватні землі (особливо російські та українські соціалістичні партії).

Війна і революція привели до великих перемін у світовому господарстві, до переміщення сільсько-господарських центрів, до розвитку та усамостійнення колоній. Зниження сільсько-господарської продукції в Європі викликало необхідність довозу дорогого заморського хліба, опіята якого веда до заборжености і фінансових криз. Тому в останні роки почали звертати велику увагу на піднесення свого сільського господарства; великого значіння набувають заходи до більшого й ліпшого використання земельних просторів, до впорядкування селянського землеволодіння; відчувається потреба реального й раціонального розв'язання земельного питання. В наслідок цього в останні три роки видатніші соціалістичні партії Європи піддали ревізії свої партійні програми і прийняли нові рішення земельного питання. Австрійська соціал-демократична партія прийняла новий аграрний програм на з'їзді у Відні р. 1925; Англійська Робітничка партія змінила аграрний програм в-осени 1926 р.; і, нарешті, Германська соціал-демократична партія прийняла новий аграрний програм за з'їзді в осени 1927 р.

Характерною особливістю нових аграрних програм є те, що в них соціалізація землі розуміється не як єдиний простий механічний акт, а як довгий органічний процес. Соціалізація землі відходить на друге місце, натомість висовується детально розроблена система конкретних мійр і засобів, які одні зможуть забезпечити в майбутньому дійсну соціалізацію сільського господарства.

З окрема програм Австрійської с.-д. партії на перше місце ставить систему ріжних мійр та заходів для поліпшення сільського господарства та землекористування, а соціалізацію великого лісового землеволодіння вважає лише «переходом до соціалістичного громадського устрою». При цьому партія змінила свої погляди на ролю відібраного сільського господарства і селянства. Відібрання всієї землі у власників втратило значіння універсальної всеспасаючої міри: вивласненню підлягають лише землі церковні та великих власників. Селянин остається власником своєї землі і в цьому відношенні, як висловився О. Бауер, «новий аграрний

програми рішуче порвав з поглядами давнього соціалізму. Селянин існував до феодального періоду, жив під час феодалізму, живе при капіталістичному устрою. Також і при майбутньому соціалістичному устрою селяне будуть жити на своїй землі, як вільні власники». Хоч в програмі питання про викуп лишилося відкритим, але О. Бауер в своєму коментарі категорично висловлюється за «справедливу винагороду» шляхом амортизації боргових зобов'язань державою і самоврядкуваннями протягом 30-40 років за рахунок прибутку з переданої землі. Щоб понизити викупну ціну, будуть встановлені міри для пониження ціни на землю (прогресивний земельний податок, охорона арендаторів, страхування сільських робітників і т. и.) З відібраних земель утворюється земельний фонд, який використовується так: ліси передаються під автономне управління державних органів; земля використовується різно: передається у власність громадам для будови життєвих помешкань, поширення лук, вигонів і т. и., здається в аренду малоземельним селянам і місцевим сільським робітникам; деякі великі маєтки з заведеним у них зразковим господарством передаються сільсько-господарським школам, досвідним станціям, громадам, споживчим кооперативам, і навіть окремим досвідченим господарям. Юридичною основою воєдиння націоналізованої землі буде оренда. Орендна плата не буде перевищувати земельної ренти і прибутку з капітала, а з другого боку власна земля селян буде обкладена єдиним податком, який не перевищуватиме земельної ренти, отже таким способом буде досягнуто економічного урівнення землекористування і в той же час буде збережено необхідну різноманітність правних норм володіння землею.

Земельний програм Англійської робітничої партії виходить з факту існування в Англії нечисленого класу великих землевласників-лендлордів і широко розповсюдженої системи оренди землі селянам-фермерами. Економічна функція цих землевласників складається з того, щоб допомогати орендаторам капіталом. Але вони давно вже перестали цю функцію виконувати, а держава при сучасних правних формах землеволодіння не може цього робити, бо всі затрати її попали б в кишені лендлордів. Між тим умови світового господарства ставлять англійське сільське господарство перед необхідністю за всяку ціну підняти продукцію землі. Досягти цього неможливо при існуванні великого землеволодіння і зубожіння орендаторів-фермерів. Всі ці умови викликають необхідність зміни існуючої системи на користь «суспільної власності на землю». Експропріяція земель у лендлордів буде переведена в найкоротший строк, але за справедливе відшкодування, на основі річного прибутку земельного участка, відповідно зриваючого, як-що власник не виконав обов'язку доплати капіталом своєму орендаторові. Щож торкається дрібної земельної власності (напівгородські участки), то вона залишається по-за реформою, оскільки самі власники не будуть бажати перемінити власність на спадкову аренду, щоб на викупні гроші збільшити капітальне обладнання землі. Викуплені для викупу державою земельні облигації будуть

котиригтися на біржі і будуть оп. чуватися що-року з окремого фонду, складеного за рахунок земельної ренти. Таким чином вся ф. купна операція не потребуватиме збільшення державного боргу. Що до форми користування землею з державного фонду, то фермерська оренда захищиться ще надовго, як нормальний метод землекористування і сільського господарства, але від місцевих умов буде заважати заміна цієї нормальної форми на систему дрібної власності, в др. гих випадках — на ко ективне використання великих частків компаніями, кооперативами та іншими організаціями. Завідунгня земельним фондом покладається на сільсько-господарські комітети, які складаються: з представників від фермерів і сільських робітників в рівному числі та членів, призначених міністерством х. боробства з дослідчених господарів і вчених, — ця секція складає більшість в комітеті. Над комітетами буде стояти Національна Комісія з ква іфікованих спеціалістів по сільському господарству, яка буде мати завданням вироблення загальних мір для підтримки розвитку сільського господарства. Англійський програм особливо підкреслює, що «громадське землекористування» має своїм завданням забезпечення найбільш погног використання землі в інтересах цілого суспільства при допомозі найбільш економних і дійсних засобів. Тільки при громадському користуванні землею держава зможе дати широку допомогу капіталами, дослідом та ініціативою, хоч остання все таки в першу чергу належить самім сільським господарям.

Аграрний програм Германської с.-д. партії особливо підкреслює, що форма великої продукції не дає в сільському господарстві тих вигод, які вона має в промисловості. Навпаки, дрібна продукція, особливо у формі селянського родинного господарства, володіє цілим рядом вигод в порівнанні до великого сільського господарства. З цього погляду аграрна програма повинна не тільки виправити історичну несправедливість, заповідяну великою землею власністю, яка, користуючись політичною силою і впливом, вигнала маси селянства з їх земель, але також і збільшити в інтересах цілого національного господарства обсяг і силу сільського господарства, як ринку праці. Тому, для Германської с.-д. партії земельна реформа єсть перш за все складова частина політики земельного розподілу і переселення. Аграрний програм вимагає: 1) формального і фактичного знищення давніх форм залежного землекористування (фідеїкомісів) та інших праених пережитків; 2) експропріяції великого землеволодіння, що перевищує місцеву корисну норму (для східньої Німеччини — 750 гектарів), та встановлення на цю землю публічної власності (імперії, країн). Що до лісів, то також вимагається експропріяція з приватного володіння лісової площі, що перевищує 100 гектарів на одно володіння. Експропріяція земель та лісів переводиться за в. и. к. у. п., при чому викупна плата вираховується відповідно заявленій оцінці для оподаткування. Відібрана земля складає земельний фонд, який має бути використаний в цілях планомірної політики переселення з тим, що в першу чергу будуть задоволятися потреби в землі місцевого селянства і сільсько-

господарського пролетаріату. Росподіл землі буде переведено так, щоб утворити економічно міцні господарства. Земля буде наділятися на праві спадкової оренди, на праві застройки та на інших аналогічних правах, що забезпечують виплату земельної ренти на користь цілого суспільства. Визнається також необхідним скласти новий кодекс орендного права на основах забезпечення прав та інтересів середніх та дрібних господарів, поширення земельної площі державних установ і громад, контролю над лісовим господарством і права держави впливати (до експропріації включно) на тих земельних власників, які будуть противитися правителю господарюванню, нультивіровці порожніх земель і лісів. Програм доповнюється підділом реформи оподаткування землі, яка, як і в австрійському програмі, має на меті заміну всіх податків єдиним поземельним податком, вирахоганим відповідно цінності голої землі без цінності інвентаря, будинків і меіюрацій.

А. Яковлів.

(Кінець далі)

Справа української еміґрації в Лізі Націй.

Друкуючи нижче український переклад двох листів проф. О. Шульгина до Голови Ради Ліги Націй, подасмо деякі додаткові відомості про хід справи, порушеної в цих листах представником української еміґрації.

Як пригадують собі наші читачі, справи про відділення української еміґрації від російської були порушені ще на весні 1928 року підчас засідання дорадчого комітету при Високому Комісарі, у якому вперше взяв участь український представник. Але офіційно, перед Радою Ліги Націй справи були підняті, як показують дати двох листів п. Шульгина, тільки під час осінньої (1928 р.) сесії Ради Ліги Націй, що відбувалася у Женеві в час, коли там паралельно засідав і найвищий орган Ліги Націй — Асамблея (себ-то загальне зібрання всіх держав — членів Ліги Націй).

Докладчиком по всіх справах еміґрантських був в той час п. Залеський, міністр закордонних справ і делегат Польщі в Раді Ліги Націй. Подаючи свої листи Голові Ради Ліги Націй, український представник переслав також копії їх при супровідних листах Генеральному Секретареві Ліги Націй серу Еріку Дрюмонду, міністрові Залеському та заступнику Високого Комісара п. Джонсону. Згідно регуляміну Ради Ліги Націй подання, зроблене в імені приватних осіб чи організації, тільки в тому разі ставляться на повістку Ради, коли підтримає його докладчик по відповідних справах чи, коли він не згоден на те, взагалі один з делегатів.

Отже докладчик по біженецьких справах п. Залеський уважно поставився до подання і звернувся до Генерального Секретаря з проханням дати хід листам українського представника. На підставі цього Генеральний Секретарь надрукував листи п. Шульгина і вони були роздані всім делегатам. Сама справа була поставлена на порядок денний 12 вересня.

В своєму докладі п. Залеський пропонував передати всі загальні біженські справи на розгляд самої Асамблеї і тільки після того, як це високе зібрання винесе в цих справах своє рішення, знов до них повернутися. Що ж до справи українських еміґрантів, то спочатку була думка після короткого докладу про неї подати резолюцію, яка пропонувала б, щоб «листи проф. Шульгина були б передані Високому Комісарові

для справ біженських з проханням подати Раді доклад відносно питань, порушених проф. Шульгином. В таких виразах і надруковано було резолюцію та роздаю пресі. Але в останню хвилину зайшли зміни. Це-жні з поважніших делегатів зауважили, що логичніше було б розглянути справи українські після того, як буде розрішено загальні справи в Асамблеї. П. Залеський погодився з цим і замість проєктованої вище резолюції заявив, що він застерігає за собою право повернутися до листів проф. Шульгина та подати свою думку після того, як буде розрішено загально біженецькі справи на Асамблеї.

Резолюція була одностайно прийнята. Оскільки з свого погляду була певка рація так поставити справу, видно з того, що в резолюції Асамблеї прийнято було саме те, чого український представник добивається в другому своєму листі: майже в тих же виразах, посилаючися на ті ж попередні ухвали Ліги Націй, на які посилається і п. Шульгин, Асамблея ухвалила, що представник Ліги Націй в справах біженських мусить призначатися з нейтральних осіб.

Це і дало очевидно підставу росіянам обвинувачувати проф. Шульгина, представителя нікому неізнаних українських організацій, що він своїми «інтригами» попусував їм справу і не дав забрати в свої руки представництво від Високого Комісаріату.

Листи проф. Шульгина мусіли таким чином повстати на порядку денному наступної сесії Ліги Націй, що мала зібратися в Лугано. Тим часом зайшли зміни: докладчиком по біженецьких справах замість п. Залеського став п. Зюмета, делегат Венеції в Раді Ліги Націй, посол в Парижі. Проф. Шульгин відвідав п. Зюмету ще перед Лугано в Парижі і висловився, що новий докладчик ставиться так само прихильно до справи українських емігрантів. Прихильність до нас венецького делегата є тим цікавіша, що він у європейських справах є людина цілком безстороння.

Приїхавши до Лугано п. Шульгин, мав побачення з міністром Залеським, який заявив, що хоч він і не є вже докладчиком по справах біженських, але він застеріг на засіданні 12 вересня своє право висловитися з приводу жадань української еміграції і цим своїм правом скористується.

Відвідавши ще раз п. Зюмету і низку других делегатів, які могли бути корисними для справи, п. Шульгин погодився з тим, що краще не домагатися зразу того, щоби справа була відразу розрішена Радою Ліги Націй, бо це йде почасти всупереч нормальному діловодству Ради, а по-друге є ризико, що хтось з делегатів зробить якісь зауваження і тим самим справа перепаде або буде откладена, бо рішення Ради мають бути одностайні. Краще всього було передати справу до відповідної комісії.

П. міністр Залеський владав в Лугано до Генерального Секретаря з листом, з якимусь зазначав, що на засіданні 12 вересня року Рада, заслухавши його доклада, яко докладчиком по біженських справах, прийняла резолюцію, згідно якій він мав подати своїм колегам пропозицію що до порядку, в якому мають бути розглянуті жадання, що знаходяться в листах проф. Шульгина. Це мав він зробити після того, як Рада довідається про резолюції Асамблеї, прийняті нею на підставі докладу Високого Комісаріату біженців.

Асамблея, розглянувши цей доклад, прийняла 25 вересня м. р. резолюцію, в якій пропонує Раді прийняти всі необхідні міри для призначення дорадчої комісії, яку ця Асамблея ухвалила створити. Тому п. Залеський в своїм листі пропонує доручити цій дорадчій комісії розглянути жадання, що знаходяться в листі проф. Шульгина.

Цей лист був надрукований Генеральним Секретарем і розданий всім делегатам. На підставі його міністр Зюмета запропонував таку резолюцію:

«Листи проф. Шульгина. Доклад представника Венеції. Рада одержала від представника Польщі лист, в якому він пропонує,

щоби жадання, сформувані в листах проф. Шульгіна, були віддані на вистудіювання до дорадчої комісії, яку Асамблея вважала за потрібне створити при високому Комісарі.

Ця пропозиція уявляється мені доцільною і я дозволяю собі запропонувати Раді її прийняти, подавши своє затвердження цьому докладу».

Цей короткий доклад був зачитаний п. Зюметою на засіданні Ради 14 грудня м. р. і був одностайно ухвалений.

Треба відмітити тут маленьке непорозуміння: всі резолюції звичайно зараз же роздаються журналістам, випадково резолюція в українській справі запізнилася, і це дало привід російським журналістам подати фальшиві відомості, що ніби справу не розглянуто.

Треба також зауважити, що не слід змішувати ново-утворену «дорадчу комісію» з «дорадчим комітетом», який існує вже давно і складається з представників благодійних установ та біженських організацій. Нова «дорадча комісія», утворена в Лугано, має складатися з представників 14 держав, які вважають себе заінтересованими в справі біженецькій. Має вона зібратися на весні в Женеві.

До цих відомостей можемо додати, що коли українське домагання у більшості делегацій зустрічає повне співчуття, то з другого боку є і серйозні зауваження, і ще більше не-бажання, хоч би і в такій, здавалося б, невинній справі порушити болоче українське питання. Одним справа уявляється за малою, а другим за великою. Українська еміграція, що безперечно одностайно зацікавлена у позитивному закінченні справи, мусить з особливою увагою прислухатися до подій, що відбуваються в Лугано і в Женеві і може у відповідний час подати ширше свій голос у цій справі і тим самим підперти домагання свого представника.

* *
*

Женева, 30 серпня 1928 р.

Його Ексцеленції

Панові Міністрові Прокопе,
Голові Ради Ліги Націй.

Пане Голово,

Маю честь подати Вашій Ексцеленції та високій Раді Ліги Націй одностайне прохання українських емігрантів в справі юридичного та морального порядку.

Визнаючи з великою подякою діяльність Високого Комісара на користь емігрантів, я примушений з жалем констатувати факт, що викликав уже дуже гарячі протести серед українських емігрантів.

Річ у тім, що Ліга Націй, а також Високий Комісар визнавали (до останньої сесії Ради Ліги Націй в червні 1928 р.) тільки дві групи емігрантів «російських та вірменських». Дістаючи, напр., т. зв. Нансенівський паспорт, кожний український емігрант буває змушений відмовлятися від своєї справжньої української національності і робитися «russe», як що тільки не має особистої протекції.

А тепер, коли має ввійти в силу юридичний статут для емігрантів (умова 30 червня мин. року), можливість та користь якого очевидні, то становище українців стане ще труднішим ніж досі, бо вони далеко більше залежатимуть від Високого Комісаріату. Тому ото ж я дозволяю собі звернутися до Вашої Ексцеленції і прохати Вас звернути увагу Високої Ради Ліги Націй на негайну потребу прийняти постанову відносно українських емігрантів та взяти їх під свою високу опіку, як окрему категорію, відмінну від росіян.

Цю зміну можна мотивувати насамперед причинами гуманітарного

порядку: українські емігранти гарячі патріоти, що роками примушені були боротися та проливати кров за визволення свого краю від російського панування. Очевидно, що для українських патріотів не може бути нічого більш образливого, як бути примушеними носити ім'я тих, кого вони вважають своїми насильниками. Ми не сумніваємося, що роблючі постанови про українських емігрантів, висока Рада Ліги Націй не захоче принизити цих емігрантів, позбавляючи їх єдиного добра, яке їм залишилося: їхньої національної честі.

Але по-за цим існують мотиви чисто правового порядку: як-що до 1917 р. українці були підданими царя, то з упадком Російської імперії було проголошено Українську Народню Республіку. Після поразки 1920 р. теперішні українські емігранти примушені були залишити рідний край. Отже переходячи рідний кордон, вони вже були громадянами української держави. Вже це одно звільняє їх від того, щоби називатися «russes».

Міжнародне право не може ігнорувати факту існування української держави. Ми абсолютно переконані в тому, що сама Ліга Націй з огляду на свою безсторонність повинна в своїх постановках відносно українських емігрантів рахуватися з фактом існування цієї держави.

Правда, всі члени Ліги Націй не мали можливості визнати Українську Народню Республіку, але все ж таки чимало держав, членів Ліги Націй, її визнали. Називаючи в хронологічному порядку всі держави, які визнали Україну, згадаємо Францію і Англію (див. відповідні документи в збірнику першої Асамблеї Ліги Націй ч. 88), Німеччину, Австрію, Угорщину, Болгарію, Фінляндію, Естонію, Латвію, Польщу та Аргентину.

Помимо всього попереднього, ми повинні нагадати, що майже у всіх столицях Європи і навіть Америки існували дипломатичні місії Української Народньої Республіки, які видавали і візували українські паспорти.

Ці паспорти були загально визнані (за винятком Югославії) всіма консулятами та префектурами поліції до моменту визнання деякими державами СССР.

З другого боку, а саме в багатьох державах, членів Ліги Націй, влада цілком визнає українську національність. Не перелічуючи всі ці держави, ми назвемо тільки ті, де еміграція українська найбільше численна. Так в Польщі, Румунії та Чехословачії влада видає посвідки, виразно зазначаючи в них українську національність. Що торкається Чехословаччини, то там видають навіть закордонні паспорти, зазначаючи також українську національність власника.

Яка перешкода політичного порядку може не дозволити Лізі Націй дати українським емігрантам таку просту і природну сатисфакцію? Навіть наші найбільші непримиримі вороги, ті, хто нас примуєв залишити рідний край, визнають існування України та нашу українську національність.

Рахувати українських емігрантів росіянами було б несправедливо та зож, як би було недопустимим вважати вірменських емігрантів «турками», тому що вони були колись підданими Турецької імперії.

Прохання, яке я маю честь предложити Вашій Ексцеленції, я підписую не як член чи представник національного українського уряду, але як член дорадчого комітету для емігрантів та як уповноважений представник найбільших українських емігрантських організацій: Центрального Комітету у Варшаві, Республікансько-Демократичного Клубу в Празі, Генеральної Ради Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції, Українського Громадського Комітету в Румунії, Української Громади в Туреччині і т. д.

Прийміть, Пане Голово, запевнення в моїй глибокій повазі

Олександр Шульгин (—)

*

*

Його Ексцеленції

Панові міністрові Прокопе,
Голові Ради Ліги Націй.

Пане Голово,

Сподіваючися, що прохання загального характеру, з яким я мав честь звернутися до Вашої ексцеленції в меморандумі, поданим мною вчора (30 серпня), зустрінє прихильне відношення Ради Ліги Націй і що це високе зібрання візьме українських емігрантів під свою опіку, як окрему групу, відмінну від групи емігрантів російських, я маю честь звернутися до Вашої Ексцеленції в імені українських емігрантів з двома проханнями, а саме:

I. Ознайомившись з юридичним статутом для вірменських та російських емігрантів (30 червня) і вважаючи його надзвичайно корисним для всіх емігрантів, я дозволю собі просити високу Раду Ліги Націй прикладати згаданий статут і до українських емігрантів, виділивши їх в окрему групу.

II. Умови, дотичні юридичного статуту для емігрантів російських та вірменських, як також: умова, дотична функцій Високого Комісара для емігрантів (30 червня), передбачають призначення в різних країнах представників Високого Комісаріату, яких призначатиме Високий Комісар в porozумінню з заінтересованими державами. Я вважаю корисним висловити з приводу цього бажання українських емігрантів, які сподіваються, що згаданий юридичний статут буде прикладено до них.

Українці переконані, що не тільки в їхніх інтересах, але також в інтересі інших угруповань емігрантських, вірменських та російських, буде корисним, щоби ці представники не належали до жадного з емігрантських угруповань. Особи нейтральні зможуть виконувати відповідні функції більш безсторонне. Вони також зможуть боронити інтереси емігрантів в окремих випадках, що залежатимуть напр. від совітської чи турецької влади, що було б цілком неможливим для представника, який належатиме до одної з груп емігрантів.

З другого боку треба згадати, що Ліга Націй вже установила певну традицію ще за часів, коли самі тільки російські емігранти були під її опікою. Я маю на думці постанову XIII сесії Ради Ліги Націй, що відбувалася від 17 червня до 28 травня 1921 р. Тоді було постановлено:

1. що Високий Комісар не може бути росіянином,

2. жадний росіянин не може бути притягнений як технічний дорадник Високого Комісара, ні як член секції секретаріату, яка буде займатися питанням емігрантів.

З того часу сталися різні зміни:

I. Крім росіяни, вірмени, українці та кілька інших угруповань стали або бажать стати під опіку Ліги Націй. Отже принцип, вироблений Радою Ліги Націй 1921 р., знаходить нове виправдання свого існування: представники Ліги Націй не повинні бути запідозрені в сторонності до одної з груп емігрантів, що однаке завжди буде можливим, коли б вони були призначені з посеред біженців вірменських, російських, українських чи інших.

2. З другого боку життєва практика показала, що допомога заінтересованим є необхідна і що, таким чином, друга ухвала Ради Ліги Нації в 1921 р. (цитована вище) не була цілковито причинена, хоч би вже через те, що утворено дорадчий комітет (в якому беруть участь і заінтересовані).

Отже уявляється нам, що було б найбільше корисним для біженців всіх національностей, коли б:

а) представники Високого Комісаріату, передбачені ухвалою 30 червня, обіралися б серед людей нейтральних, себ-то не приналежних до жадної групи емігрантської,

б) щоб емігранти вірменські, російські та українські, які користуються чи мають користатися опікою Ліги Націй, мали б право акредитувати своїх радників до представників Високого Комісаріату.

Приймійть, Пане Голово, запевнення в найглибшій повазі.

Олександр Шульгин (—).

Наш тип «товстого журналу»

За старих часів уважалося за правдивий *mauvais ton*, коли хтось, претендуючи на назву інтелегента, не читав так званих «товстих журналів». Видима річ, «товсті журнали» були московські. Та ж мали вони-таки бездоганну репугацію, що й кожен наш сваток, хоча й не тримав у руках своїх книжок чи своєї преси, червоїв при думці викликати заздозірння в непрочитанню останньої книжки «Вестника Європи» (чи як там вони ще звалися...). З тих же мотивів вочасної необхідності «товстих журналів» для духовної виживи інтелегента і ми, скоро розжилися на власну пресу, — мусіли тягтися за «старшим братом». З'явилися і у нас «Нова Громада», «Україна» і т. д., потовщав старий «ЛНВістник» і слагли ми, одно слово, «не гірше за людей». Шо правда наші журнали не розпухали так, як «Вестник Європи», але ж змістом безперечно не вступалися перед ними та мало тоді було у нас читача і ті часониси швидко слагали історичною пам'яткою лихої доби, про яку пам'ятала переважно «пишуща братія».

Та минали часи, чимало з гіє «пишущої братії» опинилося за кордоном, вільно чи невільно зазнаймолися з життям європейського інтелегента, побачила, що дурнішим за московського «разумника» він не є, а тим часом обходиться без «товстого журналу». Йому ж, цьому європейському інтелегентові, цілком вистачає для ознайомлення з продукцією громадської думки та творчости що-денної преси та худельких тижневиків чи місясних «revue». Коли ж потрібує довідатися про речі спеціальні, то на все має знов таки щупленькі на вигляд, але позбавлені зайвої води, змістовні спеціалізовані *periodica*.

Та ж... «привичасня — друга натура», а нащо для багатьох з нас, що не струсили ще з себе «ветхого чоловіка». Тому й на еміграції об'явився у нас товстенський часонис «Нова Україна». Правда, що пухлий він саме від літературної водянки, а тому й не більш «полезен для ума», як говорили москалі устами своїх поетів, як і де-які колишні московські журнали, й плекається для самозадоволення виключно своїх видавців та їхніх «прісних». За те молодші літами чи духом наші люде почалі за прикладом Європи творити свої «Revue». Понеже однак до них, наповнених переважно хронікерським та публіцистичним змістом, нема як протиснутися мислещькій продукції, то для чистої літератури яюсь сам собою, без попереднього дискутування, у нас (зласне в Галичині) утворився своєрідний і цінний тип «товстого журналу», що вигідно відрізняється від московських взірців, за якими колись ми так ганялися. Це річний альманах з диференційованим змістом, відомий під (анахроничною, правда) назвою — «Календаря».

52 річники такого альманаху з добірним змістом випустила сама нинішня ювілянтка — Львівська «Просвіта». Але її по-за нею багато так само цінної лектури дали й дають всякі приватні й громадські видавництва. Загалом, наприкінці кожного року виходить у нас десятків півтора таких грубих збірників, котрі своїм спільним обсягом творять збірку не одного з колишніх московських «товстих журналів».

Вигоди ж нашого типу «товстого журналу» полягають в тому, що він, з'являючися раз на рік, розпоряджає можливістю зібрати, справді, добірний матеріал, бо автори не змушені робити на спіх, а редакції не мусять брати що-будь, аби тільки напхати товсте черво, як це було в журналах московських, чи в «Новій Україні». По-друге, він справді дає образ літературного прибутку за цілий минулий рік в певній компактності і системі.

Ото ж час би вже перестати нашим інтелегентам славитися грохи зневажливо до цих видань, що носять несмашу для нас, українців-наддніпрянців, — вазбу, котра у нас асоціюється з найнуднішими, а часом то й просто з дурними й несмашими виданнями всяких Губанових, Смітних, Навроцьких, Андріяшевих і т. д. отруйників нашого народу. Час би поставитися до сучасних українських річних *periodica*, як вони того

заслугують: як до солідних, змістовних, ріжноманітних і вельми вартісних збірників цікавої лектури, утворених перами злебільшого видатніши-українських письменних сил.

Бо ж таки й справді, наприклад, сьогорічні альманахи (календарі на 1929 рік) майже без вийнятку всі роблять вельми приємне й задовольняюче вражіння.

Тому радимо щиро нашим емігрантам, принаймні тим, котрі вже мають спроможність хоч зрідка купити книжку, придбати собі якіс з цих альманахів, кожен бо читач знайде в тому чи іншому не тільки цікаву, а й практично-корисну та пожиточну, бо відповідну своїм життєвим інтересам, лектуру. Кого, наприклад, цікавить бути в курсі загальних культурних і освітніх наших справ, той знайде для себе добру духову поживу в альманаху «Просвіти». Той, що цікавиться матеріалами історичними та мемуарними, матиме задоволення з календаря «Червона Калина» (перше видання його вже випродано і зроблено новий наклад). Господарь, садівник бджоляр і взагалі селянин чи фермер має порадників і інформаторів у альманахах «Сільського Господаря» та в «Приятелі Господаря». Всякий емігрант найде відповідь на чимало хвилюючих і близьких йому питань в прекрасному збірнику «Дніпро». Українське жіноцтво матиме втіху з «Нашої Книги», виданної часописом «Жіноча Доля». Люде побожні, зацікавлені справами віри та моралі — знайдуть їм потрібне в календарі «Місіонаря» і г. д.

Вибір великий і гріхом було б самих себе окрадати, відмовившися від доброго, щирого розумного й досвідченого порадника, що проситьс в кожну українську хату, щоб сприйняти її мешканцям цілий наступний рік...

Гр. Куценко.

Похід І ПУ проти української ємірації

(Лист із Харькова).

Харьківське ПУ (певно по дорученню Москви) затребувало було від своїх закордонних агентів , в тому числі й від де-яких сменовсховців, докладних справоздань про їхню працю.

В цих справозданнях від них вимагалося подати такі відомості:

- 1) Персональний склад українських еміграційних організацій.
- 2) Характер їхньої діяльності та впливи цих організацій як серед еміграції, так і серед чужинців і
- 3) Якими засобами найдоцільніше боротися з акціями еміграційних організацій.

Над розробленням отриманих справоздань працювала спеціальна комісія. Наслідком її праці з'явилися нові інструкції і нові методи боротьби.

Для нового наступу на еміграцію — для її компромітації та внутрішнього розкладу — маєтьс на меті перевести «новий набор сменовсховців». Новий набор відрізнятиметьс від старого тим, що він не сміє виявляти своїх раданофільських симпатій. Навпаки, він мусить залишатися в лавах старих еміграційних організацій.

Завдання їх буде — вносити заколот і розпалювати пристрасті, а крім того всякими засобами ослаблювати українські еміграційні організації. В інструкціях подаютьс й де-які конкретні вказівки, як це належить робити: на загальних зборах, на конференціях різко виступати проти управи данної організації, проти найактивніших її провідників, обвинувачуючи їх в малій активності та в непродуктивності праці; при усталенню членських внесків, або національних податків обстоювати такі норми, які-би робили данну організацію непрацездатною (або дуже високі, або

зовсім малі); вимагати, аби засоби організації витрачалися на потреби еміграції, а не на політичну роботу.

Гаслами «нового набору» смисловиховців мають бути: «Геть угодовство» і «Хай живе орієнтація виключно на власні сили».

Старі смисловиховці мусять і надалі залишатися за-кордоном. На їхньому обов'язку буде слідкувати за працею так званого нового набору та займатися спокуюванням найбільш активних працівників до повороту на Україну. Таким поворотникам, за згодою Політбюро, згідно з попередньою взаємною угодою, може бути гарантованою персональна недоторканість і навіть забезпечення працею.

В одному з докладів, над яким особливо довго переводилася дискусія, між иншим зазначалося, що найпевніше можна було-би коли не зовсім ліквідувати, то принаймні значно ослабити еміграцію — шляхом оголошення нової амністії. В цій амністії має бути зазначено, що особи, які повернуться на протязі перших 6-ти місяців після її оголошення, будуть забезпечені працею і користуватимуться при поверті безкоштовним проїздом по залізницях.

«Вільність емігрантів, особливо тих, що набули за-кордоном фахові знання, — зазначалося в докладі, — могла би бути добре використаною для цілей совітської влади, а меншість легко унешкодити».

Після довгих дискусій (досить гострих) цей проєкт було відкинута.

Під час цих дискусій зривалися, для нас правда не нові, але дуже цікаві признання. Говорилося про те, що попередні амністії не дали очікуваних наслідків. Навпаки — повернувся найбільш пасивний, а почасти й злочинний елемент, який і на еміграції був лише зайвим тягарем. Ліпше було би залишити їх і на далі серед еміграції.

Говорилося тако-ж і про те, що при тому голоді та гострому безробіттю, які панують зараз на Україні, забезпечення працею емігрантів утворило-би небезпеку гострих внутрішніх ускладнень та її взагалі це не є можливим до переведення.

X.

Станична «тройка» і українське «джіммі» *).

Біда з совітським апаратом, що постачає говари. Ніяк не може він налагодитися. Про потребу цього налагодження і пишуть і говорять, але все дарма.

Товаропостачатель добре запам'ятав собі новітні гасла товаророзподілення — «лопай, что дають» і нічого з ним не вдієш. А часами дають такі речі, що «злопати» їх ніяк не вляється. Ось приклади:

«Замість звичайних штанів піввіськового зразку, звичайно прийнятих в станицях, замість тужурок і френчів, в північно-кавказьку стал.цю спокійненько шлють мійські костюми, різні модні «брюки» та «піджаки», на які козакові страшно глянути, а це те що вдягнути.

Нарешті, замість необхідних станиці жіночых пальто за 30-40 рублів спокійненько присилають сюди «кокетливі» кожушки з коштовними квірами вартістю 80-100 рублів»...

І скаржаться кооператори, — «як мовляв трудно вдягнути козака в таку «тройку», як з презирством називає станиця мійський одяг, а ще трудніше вдягнути станицьку жінку в таке великомійське «манто».

На Україні мають свої клопоти:

«Кожиндикат забув, що на селі окрім селян є ще й жіпки і не організував постачання жіночими чобітьми. Київський райсоюз від липня по

---

*) Витяги взято з «Економ. Жизни» ч. 282 з 5 грудня 1928 р.

жовтень б. р. одержав від кожсиндиката біля 24 тисяч пар чоловічих чобіт і ні одної жіночих. І замість них відсилає він київському, коростенському, шевченківському та ніжинському райсоюзам... Жіночі «лодочки» та ще й додає до них партію чоловічих черевиків фасону «джиммі».

Так в ударному порядку «європеїзує» совітська безрадість наше українське село... — и й.

3 міжнароднього життя.

Переворот в Югославії. — П а ц и ф і з м т о в. Л и т в и н о в а

Південь Європи збогатився новою диктатурою. За православних Різдва Свят югослав'янський король своєю волею змінив міністерство, розпустив парламент, зрушив цілу конституцію, встановивши замість того владу абсолютного монарха.

На перший погляд — стався самий звичайний в аналах європейського півдня державний переворот, спрямований проти прав народу та його інтересів. Такого роду події, явна річ, у всіх прихильників демократії та парламентарного ладу не можуть викликати іншого почуття, як глибокий сум та гострий осуд. Але в перевороті короля Олександра, коли придивитися до нього ближче, помітні певні риси, що скоріше говорять на користь автора цього вчинку, ніж проти нього.

На цьому місці доводилося говорити про глибоку кризу цілого національно-державного життя королівства Югославії та про її причини (див. останню в часі замітку в ч. 50 (156) «Трибуна» від 23 грудня м. р.).

Ніділя цілої сербської трагедії — розхач нації, що стався, дякуючи історії, задовго до великої війни, не був виправлений і за десять літ спільного життя в новій єдиній державі. Єдиний сербський народ розхачнувся на дві нації: більшу — сербську і меншу — хорватську. Обидві нації тяглися до спільної держави, але серби хотіли мати державу централістичну, уніфіковану, де вони, як більшість, могли чинити свою волю, а хорвати змагалися в спільній державі мати своє автономне державно-правне життя, до якого вони звикли ще за часів, коли їх територія входила до складу Угорщини.

Виявилось це зразу, з перших же днів існування королівства. Для встановлення ладу в державі, — сама назва якої (офіційно Югославія зветься королівством Сербів, Хорватів і Словінців) говорить уже про різноманітність її населення з різко означеними територіями, — скликано було спільні установні збори, де ціла справа мала рішатися, як то звичайно буває в парламентах, більшістю голосів. На людське око, для людей мало ознайомлених з внутрішнім становищем, це здавалося цілком нормальним. Закон більшості — кардинальний принцип модерної політичної демократії, і без нього не можна собі уявити ні парламентаризму, ні демократії взагалі. Але для Югославії він зразу ж став фікцією та надуманістю. Бо ж і в установних зборах, і потім у парламенті увесь час боротьба йшла не між парламентською більшістю та меншістю, що нормально для цілого світу. Під покровом парламентських форм і назв там більша нація переголосовувала, псборювала меншу, серби — хорватів. Так був проголосований і основний закон про централістичну будову спільної держави: за нього голосували серби, а хорвати, не знаючи, що їм робити, ввійшли з зали засідання і в голосуванню участі не брали.

Більша нація скривдила меншу. З того почалося, так повелося їй надалі.

Король Олександр, як про те свого часу ходили звістки, стояв за федеративний лад у державі, розуміючи, що централізм в Югославії до добра не доведе. Але проти нього була зверхня законність, — парламент-

сьма більшість, і він як конституційний монарх мав тому коритися. І він корився, більше як сім літ. Вживав усіх заходів, які давала йому до рук нормальна конституційна практика парламентарного ладу. Роспускав парламент і визначав нові вибори, кликав до влади усі партії, які тільки існували за цей час в югослав'янському парламенті, допомагав складати самі ріжкоманітні парламентські коаліції, вів неперестанні наради з людьми обидвох таборів, зводив їх між собою. Усе було марним. Криза заплутувалася, що далі то гірше, вставала національна ворожнеча і непа-висть, захитаний був не тільки королівський авторитет, на карту ставилася доля династії, а разом з тим її саме існування королівства Сербів, Хорватів і Словінців.

Європейська преса згадує таку сцену з цієї боротьби, зв'язану з коро-лем Олександром. У 1925 році сербська влада, незадовольняючися своїми «парламентськими» перемогами над хорватами, посадила їх вояждів у в'язницю за «державну зраду». На чолі тих вояждів був і Степан Радич, тепер уже небіжчик, жертва сербо-хорватської боротьби. Випущений на волю, просто із тюрми пішов він не до дому, а до королівського палацу, де й був прийнятий. Степан Радич сказав королю Олександрові:

— Ти — король, вояжд сербів, я — вояжд хорватів. Ти — Кара-георгієвич, я — Радич. Обидва ми — селянського роду. Ми з тобою корін-ням вросли, кожний до нашої землі. Ми не листя, що його може звіяти з дерева вітер. Ми з тобою мусимо договоритися.

І два селянина домовилися. Вчорашній в'язень, державний зрадник, з доручення короля, склав був міністерство, до якого ввійшли всі люде доброї волі з-серед сербів, хорватів, словінців то-що. Та з того нічого не вийшло, бо у парламенті тої доброї волі не було.

Вчинивши тепер переворот, король Олександр наче б то по-друге реалізував своє «селянське» порозуміння з покійним хорватським вояждем. Нове своє міністерство, як і тоді, склав він із людей доброї волі, вбравши їх серед сербів, хорватів і словінців. Тільки тоді реалізував він свою думку утертими конституційними шляхами, а тепер бере все на свою одпові-дальність, бо зрушив саму парламентську установу, що лежала камінем на його дорозі.

На завжди, чи лише на певний час став король Олександр абсолютним монархом? Усе начеб-то говорить за те, що в його думку не входить намір перетворити свою державу на стале абсолютне королівство. Уся його попередня державна чинність вказує на те, що він вмів і звик бути монар-хом конституційним, а в своєму маніфесті до народу король навіть твердо говорить, що парламентаризм, який був політичною традицією його батька короля Петра, зостається і його ідеалом. Протестує він поки-що тільки проти зловживання парламентарним принципом, як то виявилось в юго-слав'янській політичній дійсності, і хоче шукати, як він каже, нових методів державної праці, нових шляхів, щоби врятувати династію і саме королівство.

Не тільки слова самого короля вказують на тимчасовість його дикта-тури. За те саме, як здається, говорять і всі зовнішні обставини. Пере-ворот стався так легко, тихо й непомітно, наче його всі кожного часу чекали і задалегідь ухвалювали. Не зустрів він жадного спротиву ні в Сербії, ні в Хорватії, не потрібні було для його переведення якісь особливі насильні заходи. Більше того, до нового міністерства вступили видатні вчорашні парламентарії, як бувший голова ради міністрів, міністр за-кордонних справ то-що. З боку парламенту не виявлено якого будь про-тесту і випадає так начеб-то цілий переворот був не стільки персональною справою короля, скільки наслідком тихої згоди між королем, більшістю політичних і національних партій та взагалі більшістю цілого населення Югославії, без розділу національностей. Диктатура короля начеб-то згідно якмоусь неписаному договору заступила місце попередньої парламент-ської диктатури більшої нації. На добро чи на лихо, тяжко наперед гово-рити. Одповідь на це дасть нам мабуть таки близький час.

Переворот короля Олександра, беручи en masse, має більш менше

добру пресу. Європейську політичну opiniю непокоїть лише одно: на чолі міністерства поставлено військову людину, а це може потягти за собою перебільшені впливи військових кол, не звиклих до еластичної національно державної праці. Але, як зауважує англійський «Times», король Олександр — надто розумна й незалежна людина, аби погодився на те, щоб діяльність нового уряду підлягала зверхності військового камарілії. Невдача короля могла б тоді мати катастрофічні наслідки і то не для самої Югославії. Інші англійські газети додають до того, що рішучий вчинок короля Олександра лише тоді доведе до добрих наслідків, коли він буде перехідним етапом до встановлення нового конституційного ладу, сприятливого для всіх національностей, які входять до складу Югославії. Буквально майже цю останню думку повторює й впливовий французький «Temps». Вчиняючи переворот, пише з цього приводу газета, король Олександр не мав на меті встановити персональної диктатури. Спричинилися до того акту виключні обставини, утворені боротьбою політичних партій. «Не буде, — резюмує «Temps», — жадним перебільшенням сказати разом з певною частиною англійської преси, що акт короля Олександра буде кваліфікований, як патріотичний, поскільки сам він вважає його тимчасовим і перехідним». В унісон говорить і інша французька таж звана велика преса. В інших країнах — так само. Навіть такий незалежний ультра-республіканський орган, як швейцарський «Journal de Genève», який сам про себе справедливо говорить, що його не можна зазіждити в симпатіях чи доброзичливості до якої будь диктатури, розважає про переворот короля Олександра з незахованою симпатією.

Що-до зовнішньої політики Югославії, то вона, як то констатує європейська преса, залишається тою самою, що й раніше. Зовнішньою ознакою цього факту являється те, що попередній міністр закордонних справ ввійшов і до нової влади.

* * *

За останній час європейська преса багато уваги присвячує двом товаришам, що зуть себе Литвиновими. Рідні брати, а доля не однакова. Менший присвятив себе фінансовим операціям, проблукав де-які час кривими стежками між буржуазними фунтами й золотими марками й застряг у капіталістичній тюрмі в Парижі. Другий вродився дипломатом; стежки його ті самі, але сидить він не в Santé*), а в Кремлі, і буржуазні газети присвячують йому п'єсові ці, хоч і стаються до нього з тою самою повагою, як і до меншого його брата.

Литвинов старший виконує в Москві функції заступника міністра закордонних справ. Поки тов. Чичерин здоровий, або поки він не сприяє тому чи іншому «ухилу», Литвинова мало видно і мало чути. Він витинається наперед, коли Чичерин «слабує». Зараз тов. міністр лікує свою вільну чи невільну хворобу десь у Німеччині, і Литвинов виступив на європейську сцену.

Свій черговий виступ большевицький дипломат чинить у тій площині, яку він зробив своєю спеціальністю, — а саме, в площині міжнародного пацифізму.

Усім ще добре в пам'яті його перший виступ в цьому напрямі в березні минулого року в Женеві в комісії по обеззброєнню. Він пропонував тоді негайне й абсолютне обеззброєння; знищення армії, флоти, фортець, арсеналів, амуніційних заводів і т. н.; натомість — озброєння пролетаріату та пролетарський контроль. Зроблено це було з метою притягти до СРСР увагу та симпатії європейського робітництва, а разом з тим виправдати в їхніх очах совітський мілітаризм. Капіталістичні держави, мовляв, не хочуть роззброюватися, тому й пролетарський СРСР мусить посилювати свою армію. Тоді в Женеві Литвинова підтримав лише один представник Німеччини, решта членів комісії з обуренням перейшла над пропозицію до порядку денного.

Тепер тов. Литвинов повторив той самий маневр, тільки на цей раз не в світовому масштабі, і в площині не роззброєння, а замирення. Од імені

*) В'язниця в Парижі.

уряду ССРСР він запропонував уряду польської республіки підписати спеціальний протокол, згідно якому ССРСР та Польща не будуть чекати, поки Паризький пакт (пакт Келлога і Бріана) набуде загальної ратифікації, а ратифікують його зараз і тим самим однині і навіки виключать із польсько-совітських взаємовідносин всяку можливість збройної сутички, якби не сталися конфлікти між ними. З тою самою пропозицією Литвинов звернувся ще до Литви, хоч вона й не має спільних з ССРСР кордонів, але не звернувся ні до одного з інших державних сусідів: до Румунії, Латвії, Естонії, Фінляндії.

Який реальний зміст могло б мати підписання такого роду протоколу? Жадного. По-перше, ратифікація Паризького пакта в ходу, бо ж це питання як раз тепер розглядає вже американський сенат, а інші держави, що підписали його, лише чекають на американську ратифікацію. По-друге, що сталося б тоді з обов'язками Польщі що-до Ліги Націй, а також з оборонним союзом, що зв'язує цю державу з Румунією, коли б проти цієї останньої Москва надумала виступити збройно.

В останньому, — коли не зважати на декларативний момент, розрахований на демагогічну пропаганду, і полягає внутрішнє значіння несподіваної пропозиції тов. Литвинова. Так його розцінювала європейська преса, з якої досить буде навести один уступ передової в «Temps», написаний з цього приводу.

Російський жест на адресу Польщі, — розважає газета, — не може породити ні в кого жадних ілюзій. Цей жест позбавлений всякого практичного значіння, і має своєю метою лише поставити варшавський уряд в трудне становище, примушуючи його до певної міри ухилитися од пропозиції, яка наче б то тягне до ствердження принципу одмовлення од війни, а в дійсності зроблена в умовах, з цього погляду, самих підозрілих. Сучасний виступ Литвинова призначений на те, щоби ним могла скористатися більшовицька пропаганда. І дивитися на його, як на ініціативу, спрямовану на організацію мира, було б помилкою, що дорого б коштувала тим, хто їй повірив би. Ціла рація існування комунізму і більшовизму полягає в тому, аби готувати в цілому світі громадську та соціальну війну, цей найвищий засіб для опанування світу пролетарською революцією, а зовсім не в тому, щоб творити лад, згоду та замирення між народами доброї волі.

Європейським державам, додамо до того за другою французькою газетою, нема рації брати уроків пацифізму в агентів провокаторів III-го інтернаціоналу.

Observator.

---

3 преси.

Берлінський «Руль» й досі переконаний, що «хахли» — нарід смирний і пачцем не кивнуть для виборення незаежності України, а як той Гоголівський Пацюк будуть чекати, поки галушки самі почнуть їм стрибати до роз'чв'еного рота.

Отож в статті «Українці проти інтервенції» (ч. 2468 з 9 січня с. р.) доводять «Руль», що більшість українських партій, мовляв, проти всякої інтервенції і збройного вигнання росіян з України. Перерахувавши, хто саме проти, — газета однак кінчає своєю заміткою так:

«Коли таким чином гальцько-українські партії заявляють себе противниками звільняючої інтервенції», то самостійники петлюрівської марки з свого боку готуються, по чутках, до голосної маніфестації протилежного характеру. З цією метою скликають воєн у Варшаві в середині січня «конгрес», на якому мусять взяти участь представники всіх петлюрівських організацій, розкиданих по різних країнах Європи».

Одно слово, «Руль» чує дзвін та не знає, де він. З'їзд української еміграції у Варшаві, що правда не з усієї Європи, а тільки з Польщі вже відбувся наприкінці грудня минулого року, і не для маніфестації, а для поважної праці. Коли б «Руль» ознайомився з політичними резолюціями, прийнятими на ньому, то він добачив би, які справжні щодо окупантів московських і боротьби з ними позиції української еміграції. Можемо залепити «Руль», а з ним і всіх росіян, що, коли треба буде, українці знайдуть спільну мову і щодо «Руля» і щодо тих, що без руля роблять в Харькові кайнову роботу, за «інтервенцію» проти якої так боїться берлінський «Руль».

* *

*

Наскільки «Руль» гегний, що Україна не буде очищена від росіян, остільки й паризьке «Возрожденіє», вірячи львівському «Русскому Голосу» (є ще й такий голос у Львові!), певне, що, не згажаючи на те, що большевики даги все для українзації, ніякої українзації немає і бути не може, бо мовляв на Україні українців немає, а !

«самостійники не мають фундаменту для створення окремої культури і всі їхні спроби в цьому напрямі уявляють собою лише плагіат».

На поміч такої геніяльної думці «Возрожденіє» поклякується навіть на Д. Донцова і запечняє, щовін в останній книзці «Літер. Наук. Вістника»

«з повною ясністю говорить, що українська творчість не переставе обертатися коло свого сонця — Москви».

Д. Донцов оборонцем московських впливів на Україні! Ні, таки справді не аби-які коміки пишуть до «Возрожденія» та сидять в його редакції. Справді знайшли собі спільника! Не можемо не порадити «Возрожденію» за посилку на Донцова посадити свого меткого співробітника на сухий режим, зобов'язавши його навчитися перш за все читати по-українськи, а далі простудійовати уважно принаймні хоч «Культуру примітивізму» та дочитувати до кінця статі в «Л. Н. Вістнику», які говорять не про самостійників та українців, а про тих земляків генте україні, natione russi, які працюють в «Возрожденіях» та до грізвища на «ю» приставляють «ое» і, будучи членами харьківського уряду, роблять українзацік, яку «Возрожденіє» називає анемичною.

З широкого світу.

— Північно-східній берез Японії на протязі 160 кілометрів зметений хвилею; загинуло 56 душ, поранено кілька тисяч; перервано всі комунікаційні лінії.

— Депутати сербського парламенту Рашич, Йованович і Попович, що доконали атентат на Степана Радича, передані до розпорядження білго-

родського суду. Акт обвинувачення закінчений; розправа має незабаром відбутися.

— Вмер на 75 році життя Антиохійський православний патріарх Григорій IV.

— Генеральний агент репарацій Жільберт Паркер прибув до Н'ю-Йорку.

— 3 січня представники Болівії та Парагвая підписали арбітражний протокол, вироблений комісією панамериканського конгресу в Вашингтоні.

— Частина мешканців території Чако, яка служила причиною непорозумінь між Болівією та Парагваем, вдалася з проханням про приєднання до Аргентини.

— Острів Гельголанд, що по Версальському договору не можна укріпляти, поступово руйнується морем. Недавно під водою зникло 13.000 кв. метрів землі.

— Перський бюджет на 1929 р. зложений в сумі 29.513.404 томани прибутків і 34.016.973 томани видатків.

— В Бретані в районі Понтіві і Жослен відчувався досить сильний землетрус.

— Закінчився штрайк німецьких докерів, що тягся три місяці.

— На території Травангора, в Індії, лютує епідемія холери, досі вмерло 7.880 осіб.

— Панамериканська конференція, що засідає з 12 грудня, ствердила проєкт арбітражного договору. Після підписання його всіма присутніми представниками американських держав, конференція має закінчити свою працю.

— 8 січня розпочала свою працю вугляна комісія Ліги Націй; 15 січня збирається комітет боротьби з опієм; 23 січня комісія кодифікації міжнародного права.

— Число зареєстрованих в секретаріаті Ліги Націй, з часу заснування Ліги, міжнародних договорів по сей день є 2.000. В 1928 році зареєстровано 300 договорів, з них 24 арбітражних, 29 економічних, 59 комерційних.

— Проєкт італійського бюджету на 1929 рік передбачає 18.539.235.192 ліри прибутків і 18.280.935.844 ліри видатків.

— Китайці в Харбині встановили для російських газет сувору цензуру; в цензурному комітеті чотири китайці і чотири російських чорносотенці.

— Еспанський бюджет на 1929 рік остаточно встановлено в таких розмірах — 3.399.700.000 пезет прибутків і 3.370.100.000 пезет видатків.

— Секретарь геологічного франц. т-ва Брюс опублікував доклад про доісторичні знахідки в Глозелі, в якому він обстоює автентичність всіх знайдених там річей.

— В Будапешті підписано арбітражний договір Угорщини з Туреччиною.

— Мексиканський суд засудив на смерть 11 повстанців, що спеціалізувалися на нападах на потяги. Всі вони повішені на телеграфних стовпах впродовж залізниць.

— Вмер на півдні Франції в Антіб великий князь Микола Миколович. Народився він у 1856 р.; отримавши військову освіту, увесь час перебував на військовій службі. Свого часу був інспектором кавалерії, головою російської вищої ради оборони держави; під час великої війни був верховним главнокомандуючим, потім намісником Кавказу.

— Італійські газети публікують статистичні дані про торговельний оборот Генуї, що протягом 9 місяців останнього року перевищив Марсель на 1.228.992 тони.

— Албанський король Зогу звернувся до австрійського уряду з проханням уступити йому корону Скандерберга, яка знаходиться в одному з віденських музеїв.

— Після нарад зовсіма лідерами політичних партій, сербський король, сконстатувавши неможливість складення уряду нормальним порядком, видав декрет про роспуск скупщини, уневажнення конституції 1921 року,

і перехід всієї влади до його рук. Сформовано новий уряд з ген. Живковичем на чолі.

— Індійський уряд опубліковує спростовання чуток, ніби він підтримує повстання в Афганістані. Як джерело цих чуток, комунікат вказує на большевицьку агенцію ТАСС.

— До Вашингтону повернувся президент США Гувер.

— Міжнародне бюро праці опублікувало дані про вживання на японських залізницях автоматичного зціплення вагонів. Кількість прислуги зменшилася на 16,4%, кількість розривів зціплювання на 63,9%. Зовсім не було смертельних випадків з-за розриву зціплення; кількість несмертельних випадків на розривах зменшилася на 81,5%.

— У Відні помер останній нащадок славетного композитора Бетховена — Юліус Бетховен.

— Турецький парламент ратифікував Женевську конвенцію про заборону вживання газів підчас війни.

— Американський літак «Квенстіон Марк» («Знак запитання») побив рекорд перебування в повітрі. Отримував він все необхідне для продовження лету з аеропланів, що підлітали до нього і на ходу все передавали. Він літав 150 год. 46 хв. П'ять пілотів, що знаходилися на ньому, заявили, що вони могли б ще літати, як би не зіссувався був лівий мотор. Пілоти від постійної праці моторів оглухли, але ця глухота пройде через кілька часу.

— Анкетна комісія італійського уряду в справі експедиції ген. Нобіле викликає на допит, як свідків, всіх учасників самої експедиції і рятункових експедицій.

— Відкрито радіотелефоничне сполучення між Голандією і її індійськими колоніями.

— В Москві і Петрограді введено карточну систему розподілення річей першої необхідності і їстівного.

— Сербський уряд в порядку диктатури видав нові закони проти преси, зібрань, партійних організацій і т. и.

— У Вятській губернії знайдено різні старовинні речі перського, індійського і візантійського походження з IV-XII в. в.

Хроніка.

З Великої України

— Секція студіювання поезики Шевченка почала свою роботу при кабінеті вивчення Шевченківської творчості Київської філії інституту. Тепер секція складає словник Шевченківських рим, розписуючи на картки «Кобзар». Цей словник намічено випустити майбутнього року. Планом роботи намічено вивчення «соціології форми Шевченкових творів, аналіз поетичної мови Шевченка та з'ясування її джерел соціальної зумовленості». («Пр. Пр.» ч. 290 з 14. XII. 28 р.).

— Клуб ім. Коцюбинського в Чернігові. — У будинку, де письменник мешкав 15 років, 13 грудня м. р. відчинено клуб ім. Коцюбинського. Будинок реставровано й він має вигляд такий, яким він був тоді, як в ньому письменник мешкав. («Ком.» ч. 294, з 19. XII. 1928 р.).

— Проект пам'ятника Коцюбинському в Чернігові. — Центральна комісія увічнення пам'яті М. Коцюбинського ухвалила збудувати в центрі м. Чернігова пам'ятник письменникові. Другий пам'ятник в Чернігові запроєктовано збудувати на могилі письменника на Болдиній горі. («Комун.» ч. 294 з 19. XII. 1928 р.).

— До українського життя в ССРСР по-за сов. Україною. — Українська делегація, що брала участь в Ростові на конференції про обслуговування національних потреб 3-х мільйонів українців Північного Кавказу, зробила доповідь в ко-

легії «Наркомосу» в Харькові. Колегія, вислухавши доклад, доручила спеціальній комісії опрацювати конкретні заходи, які треба провести в життя, щоб забезпечити соціально-культурні потреби укр. людности, що живе по-за межами УССР. Колегія разом з тим визнала, що «Наркомос» сов. України мусить зберігти загальне керівництво культурним розвитком укр. людности в ССРСР. («Пр. Пр.» ч. 297 з 22. XII. 28 р.).

— Різдвяні Святна в Україні. — Перед Різдом большевики поведи пропаганду проти влаштовання ялинок. В Києві навіть заборонено було їх легальний продаж. Мотивується така міра бажанням ліквідувати «консервативну традицію, яка являється причиною варварського нищення молодих дерев». Проводили большевики також велику агітацію проти святкування Різдвяних Свят взагалі. Але навіть совітські часописи 2-3 дні на Різдво не виходили. («Пр. Пр.» ч. 298 з 23. XII. 1928 р.).

— 100 комуністичних агітаторів проти митрополита. — По селах Зінов'ївщини робив в грудні місяці подорож митрополит (треба думати, український). Населення урочища його стрічало й митрополит «добрий промовець», як пише «Комуніст», ч. 293 з 18. XII. 28 р., скрізь виголошував промови. Щоб перед виборами до совітів зменшити вплив, який зробив митрополит під час своєї подорожі, большевики вислали по селах Зінов'ївщини сто агітаторів.

— З'їзд ОЗЕТ'а в Харькові. — В Харькові 15 грудня

м. р. відбувся «всеукраїнський» з'їзд ОЗЕТ'у (Общество по землеустройству евреев-трудящихся). З доповіді, прочитаної представником ОЗЕТ'у при ЦВК ССРСР, виявляється, що «союзний уряд» приділив для потреб жидівської колонізації по-над 500.000 гектарів землі на Україні та 3.750.000 гектарів у Біробіджанському районі на Далекому Сході. У Біробіджані передбачається утворити жидівську національну область. Для обслуговування жидівських колоній «Комзет» організовує тракторні колони. До цього часу переселено на землю 17.400 жидівських родин. Протягом найближчих п'яти років передбачається пересилити ще 15.000 жидівських родин до Криму, Кавказу, Білоруси й Біробіджану. Тепер Т-во ОЗЕТ нараховує біля 150.000 членів, з яких 95.000 припадає на Україну. В складі ОЗЕТу є також 20.000 не жидів.

З'їзд тягнувся чотири дні й закривається доручив правління ОЗЕТ'у протягом року збільшити число членів ОЗЕТ'у до 200.000, притягаючи в нього українців та москалів. До нового правління обрано також крім жидів ще й українців та москалів. («Ком.» ч. 293 та 295 з 18-20. XII. 1928 р.).

— Селянський антисовітський терор. — В селі Нижня Кропивня, Винницької округи, забито «активістку» Мельничукову. Незадовго перед вбивством у Мельничукової було спалено хату. («Ізв.» ч. 296 з 21. XII. 28 р.).

— В селі Солов'ї Шепетівського району зроблено замах на сількора Кордана. («Пр. Пр.» ч. 297 з 22. XII. 28 р.).

— В селі Красному Батуринського району пострілом з одрізу ранено сількора кандидата комуністичної партії. Арештовано 3 чоловік. («Пр. Пр.» ч. 297 з 22. XII. 28 р.).

— На керамічному заводі Прокуренка у Сталіно стався замах на робкора газети «Диктатура Труда». В справі ведеться слідство («Ком.» ч. 291 з 15. XII. 28 р.).

— По селах на Винниччині осо-

бливо в селі Шурівці «глитаї» вечорами ловлять окремих незможних селян і б'ють («Ком.» ч. 293 з 18. XII. 28 р.).

— В Майкопі закінчився суд в справі вбивства сількора-комуніста. Троє присуджено до розстрілу («Ізв.» ч. 296 з 21. XII. 28 р.).

— Виїздна сесія Житомирського окр. суду засудила вбивців сількора Мусціпаки до розстрілу з конфіскацією майна. («Ком.» ч. 294 з 19. XII. 28 р.).

— Житомирський окр. суд присудив вбивців комсомолки в селі Осняк Черняхівського району — Рябощуків на 10 літ в'язниці і після відбуття кари на висланні за межі округи. («Ком.» ч. 292 з 16. XII. 28 р.).

— Донецький басейн за непадеє. — Большевики у Донецькому басейні не провадять розвідок нових шахт. Кошти на капітальне будівництво відпускаються з кожним роком усе менші. В 1926-27 р. було відпущено 110.6 міль. карб., 1927-28 — 98 міль. карб., на 1928-29 асигновано тільки 97,2 міль. карб. У той час, коли з бігом часу, здається, треба було б розширювати видобуток вугілля, в Москві появилася план ліквідації в Донецькому басейні 7 шахт — «Горлівка», «Парткомуна», дві Сорокинських, дві Хрустальських та Довжанська. На тих же шахтах, що будуть залишені, робота в три зміни в створеному часі приведе до того, що вугіль увесь в них буде викопано. Питання про прокладку нових шахт встав само собою й стає незрозуміло, чому видобуток вугілля в Донецькому басейні звужується. Чи може й «Донбас» уже муляє очі большевикам по причині своєї приналежності до України й вони вирішили перекинути головну увагу на розширення інших коналей на теренах Московщини? («Ком.» ч. 290 з 14. XII. 28 р.).

— За непадцукрової української промисловости. — За даними Цукротресту продукція цукроварень на Україні в цьому році уявляє собою тільки 40% передбаченої планом,

який очевидно був зроблений при-
множуючися до нормального стану.
(«Ком.» ч. 290 з 14. XII. 28 р.)

— Електричну енергію для Донецького басейну більшовики вирішили давати не з України. Большевики дуже бояться прив'язати Донецький басейн до майбутнього українського джерела енергії «Дніпрельстау». В президії «Деряплану» представники сов. України старяться українську лінію перевести, й стоять за прилучення Донецького басейну до «Дніпрельстау». Але московські впливи там сильніші й президія «Деряплану» визнає уже за необхідне збудувати нову велику електростанцію для Донецького басейну на Північному Доні. Мотивом такого рішення виставлено те, що онеї район забезпечений водою і більше потребує електроенергії. («Ком.» ч. 289 з 13. XII. 28).

— Черги на поганій хліб. — Після цілоденного чекання в черзі, по совітських коопераціях видається сирій, невипечений хліб, в якому знаходять шпигат, шматки дерева то-що. («Ком.» ч. 289, з 13. XII. 28 р.)

— Перед новими виборами до совітів активність селян усе більше росте. Ріжні партійні й кандидатські групи не мають у населення жадного авторитету. «Несвідомі селяне», — як пише «Комуніст» ч. 289 з 13. XII. 28 р., — кажуть, що усі рівні, немає куркулів і бідноти». Великий вплив на селах мають церковники й сектанти. В одному з сел, Мариніві, баптистські проповідники, довідавшись про те, що скликаються комуністами жіночі збори, навмисно призначили три дні підряд свої збори і усі жінки пішли на ці релігійні збори.

На сільські передвиборчі збори по деяких селах не запрошуються наймити, по других же селах запрошуються «куркулі».

— Провал совітської позики індустріалізації на Україні. — На больше-

вицьку позику індустріалізації до цього часу по селах підписалися усього тільки на Ізюмщині на 10% плану, на Куп'янщині — на 16%, Криворізькі — 17%, Кременчуцькі — 18%, Сталінщині — 19%. («Пр. Пр.» ч. 292 з 16. XII. 28 р.)

Газетні звістки.

— Голод. Комісар внутрішніх справ України звернувся із відозвою до населення, в якій загрожує суворими карами за поширення «фальшивих» чуток про тяжкий продовольчий стан краю.

А в Харькові натовпи голодаючих горюжан облягають продовольчі склади. В місті гострий брак хліба («За Свободу» ч. 295).

— Закриття церкви. В Ізюмщині большевики закрили церкву і в її стінах вмістили спортивний клуб. («За Свободу» ч. 297).

— «Чистка» в українських школах. «Совнарком» України видав наказ всім укр. середнім і вищим школам перевірити соціальне становище прийнятих в цім році учнів. Мета цього наказу — усунення із згаданих шкіл дітей куркулів та духовенства. Цей наказ є в зв'язку із збільшенням боротьби на куркулівським та протирелігійнім фронті («Сьогодні» ч. 354).

— Галицький укр. комуніст — в пролетарській тюрмі в Харькові. З наказу совітських органів влади в Харькові заарештовано комуніста М. Білого, того самого, що в-осени 1926 року тернопільська лава присяглих суддів засудила була на кару смерті за комуністичну агітацію. Опинившись в Харькові, М. Білий займав певне становище в партії. Тут в Галичині він був інтернаціоналістом, а в оточенню інтернаціонально-комуністичної держави, кажуть, набрався національно-українського духу, завдя-

ки чому і попав до в'язниці.
(«Діло» ч. 284).

— Проти большевицький терор. — В с. Ярославці, на Київщині, стрілом через вікно забито члена сільради Семенчука.

— В с. Олександрівці, Юзівського району, селянами dokonano напада на голову сільради комуніста Сиротенка.

— В с. Павлівці, Ананівського району, в час вистави куркулі побили «общественника» Моїсєвнка

— До Ростовської лікарні привезено поміраючого комсомольця Корнійчука, пораненого із звичайної ловецької рушниці.

— В Коховськiм районі на Херсонщині куркулі забили комсомольця й побили незможників.

— В с. Руському Чорноморської округи куркулі спалили дім комуніста В. Сулана.

— В с. Петровському на Ставропільщині селянин Т. Стещенко зробив замах на життя голови сільради селякора Ф. Михайловського.

— В с. Несвітаївському, на Донщині, після виборчих зборів куркулі напали на голову сільради Шульгу, який втік, одстрілюючися.

— В с. Новоселівка, Першомайської округи, куркулі забили голову комітету незможників П. Козирьова. Арештовано 13 селян.

— В с. Ключово, на Київщині, стрілом через вікно забито активного комуніста, бувшого голову сільради Прищепу («За Свободу» ч. 295).

— В с. В'юнки на Волині, куркулі забили комуніста Свєнціцького.

— В с. Красне, на Волині, побито комуніста Свіжевського.

— В с. Телігуловщина, на Київщині, забито селякора Лященко («Руть» ч. 2461).

***

З українького життя.

— Ювілей Музичного Т-ва ім. Лисенка у Львові було відсвятковано святочним концертом, присвяченим 25-літньому існуванню музичного т-ва. В концерті взяли участь кращі артистичні сили Галичини. («Діло» ч. 285).

— Народній з'їзд. — В кінці грудня у Львові зібрався народній з'їзд Українського Нац.-Демократич. Об'єднання, на якому взяли участь делегати з усіх укр. земель під Польщею. З'їзд одобрив дотеперішню політику, ведену Центр. Комітетом у краю і Парламентарною Репрезентацією на соймовій та міжнародній арені.

— Розв'язання сокільських організацій. — У цілому ряді міст, містечок та сел позакривано сокільські організації. Заборонено носити сокільські однострої. За непослух карється тюрмою або грошевою карою. Почалися судові розправи проти сокільських начальників. («Діло», ч. 284).

* * *

— Красне заступництво на Закарпатті. — До вибраних членів краснеого заступництва — 4 українців, 4 мад'ярів і 3 жидів — має бути ще призначено з Праги 6 членів («Час» ч. 72).

— Новий краєвий шкільний інспектор. Призначено нового інспектора шкіл для Закарпатської України Яна Вондрачека, який ні української, ні мад'ярської, мови не знає. Вондрачек, на якого покладено місію чехизації укр. шкільництва, є вдоволений із свого призначення і сподівається її скоро виконати. («Час» ч. 72).

— Союз закарпатських студентів-українців у Празі, що гуртує студентів вищих шкіл, розвиває останніми часами язиву діяльність. Особливо інтенсивно працює ама-

торський гурток. Недавно він виставив в Ужгороді драму Костенка «**Батряки**». У минулому шкільному році Союз уладив 3 академії, 6 відчитів і 4 вечірки з танцями, на яких, як гості, були українські студенти до всіх українських земель («Діло» ч. 3).

— Концерти колядок в Мукачеві. Великий хоровий концерт колядок відбувся в міській театрі в Мукачеві. В концерті брало участь 300 співаків, що належали до 6 театрів. Вступне слово про коляди вголосив проф. О. Приходько. Концерт мав великий успіх. («Діло» ч. 3).

— Куртяк кидає москвофільство. Відомий на Закарпатті Куртяк задумує українізувати свою партію та свою газету «Руській Вєстник». («Час» ч. 72).

— Українці на Мармарошчині, що зараз знаходиться під Румунією, перебувають в дуже скрутному стані щодо національного життя та задоволення самих дрібних потреб своїх. «Час», а за ним і «Новий Час» ч. 158 умістив листа від одного з своїх кореспондентів з Мармарошу, в якому видно, що українці покладають тепер великі надії на новий режим в Румунії і сподіваються розвинути якусь національно-культурну діяльність.

3 життя укр. еміграції.

У Франції.

— Відгук на концерт пані Вербицької та В. Емця у Парижі. Загалом паризька преса не оминула прихильно одмити ці концерти; дуже симпатичну і добру рецензію дав великий музично-театральний журнал «Le Courrier Musical et théâtral» в. ч. І з 1 січня 1929 р. Більші чи менші замітки умістили також «Le Gaulois» з 17. XII м. р. «Semaine à Paris» з 21. XII, «Ménestrel» з 14. XII,

«Excelsior» з 17. XII і інші газети та журнали.

— Карт д'ідантіте. Особи, що проживають в Парижі, для обміну старих карт д'ідантіте по загальному правилу мусять звертатися в дістрикти по такому розпису: арондсман 1, 8 і 16 в І-ий дістрикт, 1, рю де Лісбон, ар. 17 — 2-ий дістрикт 163, бул. Перейр, 2, 9 і 18 — 3-ий дістрикт — 45, рю Тетбу, 3, 10 і 19 — 4-ий дістрикт 3, рю де Бонді, 11 і 20 — 5-ий дістрикт, мерія 20 аронд., 4 і 12 — 6 дістрикт, мерія 4-го аронд., 5, 6 і 13 — 7-ий дістрикт, 29, рю де л'Естрапад, 7, 14 і 15 — 8-ий дістрикт, мерія 7-го аронд. В разі якихось змін чи професії чи стану необхідно вдаватися до префектури.

— Крезо. І січня в день Нового Року в Громадській хаті в 12 год. дня відбулася зустріч та новорічні привітання між членами філії Військового Т-ва та Української Громади. Серед присутніх були представники як одної, так і другої організації. Настрій у всіх був дуже гарний, проспівано було пару пісень, потім говорили промови за активну співпрацю та спільну роботу. Особливо приємно констатування такі спільні сходи, бо до цього часу в Крезо між філією Військового Т-ва та Громадою були якісь ненормальні відношення. Тепер, хвалити Бога, єдність усталена, треба бажати, щоби ніяких сварок більше не було, вони тільки шкодять загальному ділу.

По-обіді представники обидвох організацій зробили визит хворим в шпиталю Крезо — сотн. Мошляковському та козакові Іванові Трояну, яким принесено було новорічні подарунки.

В Чехії.

— Комітет допомоги гольдом на Україні. — Академічний Комітет в Празі, метою якого, між иншим, являється і матеріальна допомога інтелектуальним силам, постановив створити при собі таку Комісію,

яка взяла б на себе матеріальну допомогу інтелектуальним силам д тих районах України, де поширився голод.

З цією метою Академічним Комітетом скликано було 10. XII. 1928 р. в помешканні Укр. Університету збори, на які було запрошено де-кого і з сторонніх Академічному Комітету осіб. Зо всіх прибувчих на збори утворено було Комісією при Укр. Академічній Комітеті допомоги інтелектуальним силам в голодних районах України, і ця Комісія обрада з своїх членів Бюро, в склад якого увійшли: проф. К. Мацієвич, З. Мірна, проф. Ст. Сірополько і д-р П. Феденко. Головою Бюро обрадо С. Сірополька.

Розпочавши працю новоутворене Бюро виробило такий план діяльності: 1) Збирання літературного матеріалу про голод на Україні як з преси совітської, так і закордонної. 2) Збирання коштів для закупки і висилки на Україну таких продуктів, які згідно опублікованому по часописах розпорядженню совітської влади допускаються на Україну. Збирання коштів має переводитися: шляхом що-місячних добровільних внесків українським громадянством, шляхом прибутків від організації лекцій, концертів, вистав, збирання грошей до карнавок на вулицях та шляхом збирання грошей по фінансових закладах та різних продуктів по фабриках та крамницях.

При початку своєї діяльності Бюро побачило, що назва Комісії, від імени якої Бюро працює, а власне — Комісія допомоги інтелектуальним силам, дуже обмежує його діяльність і навіть шкодить їй, не відповідаючи ні самому завданню допомогової акції, ні можливості технічного переведення його. З огляду на те, що Академічний Комітет, згідно з своїм статутом може провадити допомогову акцію лише інтелектуальними силами, Бюро, отримавши від Акад. Комітету згоду відділитися й усамостійнитися для перетворення в Комітет допомогои голодним на Україні, скликало 5. I. 1929 збори всіх членів по-

передньої Комісії і крім того широкі кола українського громадянства, ближчі до Академічного Комітету.

Збори ці, після інформації Бюро про згоду Академічного Комітету на перетворення Комісії в Комітет, визвали цілком правильним і обґрунтованим бажання Комісії перетворитися в Комітет для переведення допомогои не лише інтелектуальним силам, а взагалі всьому населенню України в тих районах, де поширився голод. Збори крім того ухвалили вважати членами новоутвореного Комітету всіх членів попередньої Комісії допомогои інтелектуальним силам і всіх присутніх на зборах. Крім того, кожний, хто побажав би працювати для допомогои голодних на Україні, має право вільного вступу до цього Комітету, подавши про це заяву до Бюро Комітету. (Укр. Університет, Штепанська вул. ч. 49).

Таким чином, в Празі було утворено 5. I. 1929 р. Комітет допомогои голодним на Україні, який, апробувавши план діяльності попереднього Бюро, перевів вибори тасним голосуванням членів нового Бюро, до складу якого увійшли: П. Макаренко, проф. К. Мацієвич, З. Мірна, проф. Ст. Сірополько, д-р П. Феденко. На перших зборах Бюро головою Комітету було обрано Ст. Сірополька, скарбником З. Мірну, секретарем П. Феденка.

— К о н ц е р т к о л я д о к . — Академічний хор в Празі улаштував 7. I. 1929 в великій залі Сміховського Національного Дому концерт колядок. Як українське, так і чеське громадянство виявило великий інтерес до цього концерту, і велика зала по береги була повна.

Перед початком співів на сцену було винесено звізду, уміло зроблену студентом-медиком К. Могилою, і співання колядок при цій звізді робило надзвичайно ефективну картину.

До програму увійшли наші найкращі колядки, але, на жаль, не всі числа програму були виконані

через неприїзд деяких солістів з Подебрад.

Диригувала хором талановита українська диригентка п. П. Шуровська-Росінсвич. Хор співав добре, але, не зважаючи на велику

чисельність хору (70 осіб), акустика залі, та ще й до того оздобленої якимись драпіровками, шкодила могутності й широті звуків наших прекрасних колядок.

М.

З м і с т.

Париж, педія, 20 січня 1929 року — ст. 1. — Д а в н і й. Літературні спостереження, VII — ст. 2. — А. Я к о в л і в. Нові аграрні програми європейських соціалістичних партій — ст. 7. Справа української еміграції в Лізі Націй — ст. 11. — Г р. К у щ е н к о. Наш тип «товстого журналу» — ст. 15. Лист із Харькова — ст. 17. — Станична «тройка» і українське «джиммі» — ст. 18. — O b s e r v a t o r. З міжнародного життя — ст. 18. З преси — ст. 22. З широкого світу — ст. 23. — Х р о н і к а : З Великої України — ст. 26. Газетні звістки — ст. 28. З українського життя — ст. 29. З життя української еміграції: У Франції — ст. 30. — У Чехословаччині — ст. 30.

До п. п. Передплатників у Польщі.

Постійна поштова адреса нашого представника у Польщі — J. Lipowiecki, Warszawa, Podwale 16, m.15. Гроші прохасться переказувати на поштовий чековий рахунок: 13.435 Warszawa, Jan Lipowiecki.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris (V).

Tél. Danton 80-03.

Поштова адреса: Для листів: Boîte postale № 15, Paris (XIII), France.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris V.

Поштова адреса: «Le Trident» («Tryzoub»). Boîte post. № 15, Paris XIII.

Редагує — Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко.

Le Gérant: M-me Perdrizat.